

Т. В. Войцях,

методист ОЦППСР ЧОПОПП, спеціаліст вищої
категорії, соціальний педагог-правник

А. Ю. Щербина,

соціальний педагог Чигиринської спеціальної
загальноосвітньої школи-інтернат I-II ступенів, спеціаліст

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ ЯК ШЛЯХ ПІДГОТОВКИ ЇХ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ

**(програма творчої майстерні для соціальних педагогів
закладів освіти інтернатного типу)**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується посиленням уваги до проблем формування особистості, здатної повноцінно сприймати, розуміти та примножувати матеріальні й духовні цінності. Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства.

Серед актуальних проблем розвитку особистості особливо гострими є питання, пов'язані з формуванням життєвої компетентності дітей, а отже, підготовкою їх до життя в суспільстві. Поняття життєвої компетентності особистості засвідчує складне й багатоаспектне явище в системі соціалізації людини, її освіти, навчання та виховання. Життєва компетентність включає в себе такі надбання особистості, як знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних і духовних цінностей суспільства.

Дослідження свідчать, що вихованці шкіл-інтернатів характеризуються нестійкою, неоднозначною самооцінкою, високим рівнем тривожності, імпульсивності, агресивності, наявністю комплексу неповноцінності, відчуття малоцінності своєї особистості. У багатьох вихованців значно деформована емоційна сфера (емоційна закритість, невміння виразити свої емоції, агресія, емоційна невірноваженість, схильність до неадекватних реакцій). Для них характерні: відсутність позитивного досвіду ставлення до здоров'я, несформованість уявлення про способи його збереження; невміння спілкуватися та встановлювати відносини як з однолітками, так і з дорослими (досвід перебування під впливом вуличних компаній, конфліктність відносин з однолітками й вихователями, перебування в закритих кооперативних колективах, обмеженість відносин); відсутність життєвих навичок, навичок швидкої адаптації до самостійного прийняття рішень, подолання життєвих труднощів і проблем. Зазначене свідчить про несформованість життєвої компетентності вихованців шкіл-інтернатів, що стає загальною проблемою багатьох випускників інтернатних закладів.

Життєва компетентність вихованця інтернатного закладу являє собою інтегральну характеристику особистості, яка визначає спроможність щодо вирішення життєвих проблем шляхом усвідомлення їх цінності й сутності; засвоєння нею загальноприйнятих норм і правил їх вирішення; ціннісне ставлення до оволодіння досвідом реалізації різновидів життєдіяльності на основі наявних знань, умінь, навичок і особистісних якостей. Вона сприяє особистісній самореалізації людини, виражається через діяльність і має діалектичний характер.

Отже, в професійній діяльності спеціалістів психологічної служби закладів освіти інтернатного типу, а також усього педагогічного колективу закладу провідним завданням є формування життєвої компетентності особистості, що в свою чергу обумовлює необхідність організації цілеспрямованої соціально-педагогічної, психологічної та виховної роботи, спрямованої на набуття вихованцями соціального досвіду з метою їхньої підготовки до самостійного життя та формування показників життєвої компетентності.

Мета творчої майстерні

Сформувати у слухачів творчої майстерні чітке уявлення про особливості мети та завдань соціально-педагогічної роботи в закладах освіти інтернатного типу як складової навчально-виховного процесу; закріпити вміння та навички застосовувати технології формування життєвої компетентності в практичній діяльності; довести важливість формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Завдання:

Систематизувати та закріпити знання щодо:

- сутності поняття «життєва компетентність» та її основних складових;
- мети, завдань, напрямів діяльності, змісту та особливостей організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу;
- категорій потреб дитини та особливостей їх реалізації в умовах закладу освіти інтернатного типу;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- технологій формування життєвої компетентності особистості;
- інноваційних форм, технік і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик аналізу проблемних питань та планування заходів, спрямованих на формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Сформувати вміння (навички):

- діагностувати рівень сформованості життєвої компетентності учнів різного віку та соціальних категорій;
- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні потреби вихованців закладу освіти інтернатного типу щодо формування та розвитку життєвої компетентності з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду;
- планувати комплекс заходів у сфері формування життєвої компетентності особисті за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога відповідно до потреб дитини;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- застосовувати технології формування життєвої компетентності особистості в межах компетенції закладів освіти інтернатного типу та з урахуванням особливостей особистісного розвитку вихованців;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Розвинути установки до:

- компетентності;

- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати:

Знання:

- сутності поняття «життєва компетентність» та її основних складових;
- мети, завдань, напрямів діяльності, змісту та особливостей організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу;
- категорій потреб дитини та особливостей їх реалізації в умовах закладу освіти інтернатного типу;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- технологій формування життєвої компетентності особистості;
- інноваційних форм, технік і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик аналізу проблемних питань та планування заходів, спрямованих на формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Уміння:

- діагностувати рівень сформованості життєвої компетентності учнів різного віку та соціальних категорій;
- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні потреби вихованців закладу освіти інтернатного типу щодо формування та розвитку життєвої компетентності з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду;
- планувати комплекс заходів у сфері формування життєвої компетентності особисті за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога відповідно до потреб дитини;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- здійснювати ранню профілактику негативних явищ в освітньому та сімейному середовищі, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- застосовувати технології формування життєвої компетентності особистості в межах компетенції закладів освіти інтернатного типу та з урахуванням особливостей особистісного розвитку вихованців;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;

- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду застосування технології формування життєвої компетентності в практичній діяльності спеціалістів психологічної служби з метою підготовки вихованців закладів освіти інтернатного типу до самостійного життя.

Навчальна стратегія творчої майстерні:

Реалізація завдань для досягнення результатів творчої майстерні здійснюється шляхом проведення:

- тренінгів;
- підсумкового Круглого столу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ТЕМА 1. ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

ТЕМА 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ З УРАХУВАННЯМ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ ПОТРЕБ ДИТИНИ

ТЕМА 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН

	Лекції, вивчення теорії, год.	Практ. заняття (тренінг), год.	Семінар. заняття, год.	Тести, год.	Всього, ауд. год.	Самост. робота, год.
Тема 1. Життєва компетентність як основний чинник позитивної соціалізації особистості		3			3	
Тема 2. Особливості формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з урахуванням основних категорій потреб дитини		3			3	

Тема 3. Практичні аспекти формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу		3	3 (в т.ч. тестування)		6	
Підсумковий контроль у формі тесту				30 хв.		
Всього, год.		9	3		12	

Форми контролю

Навчальні результати слухачів творчої майстерні оцінюються на основі:

- порівняльного аналізу вхідного та вихідного анкетування;
- оцінювання результатів виконання творчих завдань в ході тренінгових занять;
- результатів підсумкового тестування.

ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вид навчальної діяльності	Тема	Час проведення, год.	Макс. оцін.
Тренінг	Життєва компетентність як основний чинник позитивної соціалізації особистості	3	5
Тренінг	Особливості формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з урахуванням основних категорії потреб дитини	3	5
Тренінг	Практичні аспекти формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу	3	5
Підсумковий «Круглий стіл»		3	5

ТЕМА 1. ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Мета теми 1. Ознайомити учасників з поняттям життєвої компетентності та її важливість як основного чинника позитивної соціалізації вихованців закладів освіти інтернатного типу та адаптації до самостійного дорослого життя.

Завдання теми 1:

Систематизувати знання щодо:

- сутності поняття «життєва компетентність» та її основних складових;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- особливостей соціалізації вихованців закладів освіти інтернатного типу різного віку та соціальних категорій;
- мети, завдань, напрямів діяльності, змісту та особливостей організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу.

Сформуувати вміння (навички):

- діагностувати рівень сформованості життєвої компетентності учнів різного віку та соціальних категорій;
- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні напрями соціально-педагогічної роботи щодо формування та розвитку життєвої компетентності вихованців закладу освіти з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду.

Розвинути установки:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу щодо формування життєвої компетентності учнів.

Очікувані навчальні результати теми 1:

Знання:

- сутності поняття «життєва компетентність» та її основних складових;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- особливостей соціалізації вихованців закладів освіти інтернатного типу різного віку та соціальних категорій;
- мети, завдань, напрямів діяльності, змісту та особливостей організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу.

Уміння:

- діагностувати рівень сформованості життєвої компетентності учнів різного віку та соціальних категорій;
- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні напрями соціально-педагогічної роботи щодо формування та розвитку життєвої компетентності вихованців закладу освіти з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу щодо формування життєвої компетентності учнів.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Форма проведення: *тренінг*

Час проведення: *3 години*

1. Представлення теми, мети, завдань та структури проведення творчої майстерні. Вступне анкетування (10 хв.)

2. Визначення правил роботи групи (5 хв.)

3. Вправа «Знайомство» (10 хв.)

Тренер пропонує учасникам написати на стікерах відповіді на питання і представитися (під час представлення учасники розміщують стікери на ватмані із зображенням «Смайлика»):

- моє ім'я
- який навчальний заклад я представляю
- в своїй роботі я пишаюся тим, що....
- я хотів(хотіла) б вдосконалити свої знання та навички щодо...

4. Інтерактивна лекція «Життєва компетентність та її роль у процесі соціалізації особистості» (60 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом визначити сутність поняття «соціалізація»; підводячи підсумок, представляє наукові визначення поняття.

На допомогу тренеру

Соціалізація – розвиток і самозмінення людини в процесі засвоєння та відтворення культури, який відбувається у взаємодії людини зі стихійними, відносно керованими і цілеспрямовано створеними умовами життя на всіх вікових етапах.

Соціалізація – комплексний процес засвоєння індивідом певних соціальних ролей і/або інтеграція до певної соціальної групи. Соціалізація виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує існування людини в середині суспільства. Соціалізація являє собою процес входження людини в суспільство, включення її в соціальні зв'язки та інтеграції її з метою встановлення її соціальності.

Соціалізація, -ї, ж. 1. Дія за знач. соціалізувати і соціалізуватися. 2. Процес засвоєння людиною певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправний член суспільства; включає як цілеспрямований вплив на особистість (виховання), так і стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування; вивчається філософією, психологією, соціальною психологією, соціологією, історією та етнологією, педагогікою, теологією.

Соціалізація – це процес, через який безпорадне дитя поступово перетворюється на особу, яка розуміє і саму себе, і навколишній світ, адаптується до нього, набуваючи знань та звичок, притаманних культурі (цивілізації тощо) певного суспільства, в якій він (або вона) народився (народилася). Крім того, соціалізацією є також процес пристосування (адаптації) дорослої людини, яка з причини певних обставин (перебування в певній «антисоціальної» групі, довготермінове перебування у в'язниці тощо) довгий час була поза суспільством, або перемістилася з одного суспільства в інше (зміна громадянства тощо.)

Процес соціалізації проходить відповідно до статі та етапів життя, які поділяються на:

1. Дитинство.
2. Юність.

3. Молодість.
4. Зрілість.
5. Старість.

Соціалізація може бути:

- Первинною.
- Вторинною.

Первинна соціалізація – охоплює дитинство, юність та молодість і є характерною тим що людина соціалізується через своє безпосереднє оточення (родина, друзі, родичі). Інститутами соціалізації є сім'я та освіта.

Вторинна соціалізація – охоплює зрілість та старість і характеризується тим що людина соціалізується через вплив вторинних соціальних груп та соціальних інститутів. Інститутами соціалізації є ЗМІ (ЗМК), виробництво, культура, економіка, право тощо.

Етап 2 (10 хв.). Тренер об'єднує учасників у 5 малих груп та просить протягом 5 хвилини визначити основні (на їх думку) показники позитивної соціалізації дитини. По закінченню роботи кожна група презентує свої напрацювання, тренер на ватмані складає загальний перелік показників.

Етап 3 (10 хв.). Тренер просить учасників висловити свої думки щодо сутності понять «компетентність» та «життєва компетентність».

До уваги тренера! Важливо, щоб учасники групи самі прийшли до висновку, що життєві компетентності – це важлива складова життя будь-якої людини.

По завершенні обговорення тренер представляє наукові визначення цих понять.

На допомогу тренеру

Компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність.

Компетентність у перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід.

Компетентність – (від лат. *competentia* – *приналежність по праву*) – рівень знань, поінформованості особистості, сформованості умінь і навичок, який дозволяє їй мати власні судження, самостійно вирішувати проблеми і завдання, ефективно взаємодіяти з іншими представниками суспільства, самореалізовувати себе. Компетентність також визначається як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу.

Науково-педагогічне бачення **життєвої компетентності** репрезентує її **структура**, розроблена Л.В.Сохань. Учений розглядає життєву компетентність як систему із п'яти підсистем, які, в свою чергу, мають власні компоненти і підкомпоненти:

1) знання:

- науково-теоретичні (про світ, закони життя, про себе);
- практичні (життєва мудрість, знання норм поведінки);

2) уміння і навички:

- практичне застосування знань;
- норм поведінки;

3) життєтворчі здібності:

- аналітичні;
- прогностичні;

- поведінкові;

4) життєвий досвід:

- індивідуальний (усвідомлений, неусвідомлений);
- досвід інших людей (творче використання, наслідування);

5) життєві досягнення:

- особисте щастя;
- соціальний статус;
- самореалізація

Етап 4 (20 хв.). Тренер залишає учасників у попередньо створених 5 малих групах і просить протягом 10 хвилин проаналізувати та провести паралель між попередньо визначеними ними показниками позитивної соціалізації дитини та життєвими компетентностями, необхідними для досягнення цих показників (кожна група опрацьовує одну підсистему життєвих компетентностей). Результати роботи обговорюються у великій групі.

Етап 5 (15 хв.). Функції життєвої компетентності

Тренер інформує учасників про те, що науковці пов'язують структуру життєвої компетентності з її функціями, до яких належать: захисна, життєпізнання і самопізнання, життєвого передбачення, життєвого самовизначення, самореалізації, організації і вдосконалення життєдіяльності.

Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом визначити зміст кожної функції.

На допомогу тренеру!

Зміст функцій життєвої компетентності

захисна — розвинена життєва компетентність захищає від життєвих ризиків і невдач (попереджає негативні події, допомагає пережити їх в разі настання), дає змогу адаптуватися до соціального середовища, складної ситуації життя;

життєпізнання і самопізнання — розвинена життєва компетентність дає особистості змогу активно формувати уявлення про своє життя, життєдіяльність, особисту життєву перспективу, адекватно сприймати життєві події, застосовувати пізнане, є запорукою адекватного розуміння особистістю своєї життєвої ситуації і життєвих проблем, оцінювання власних якостей і ресурсів;

життєвого передбачення — розвинена життєва компетентність дає особистості змогу ефективно застосовувати пізнане у прогнозуванні свого життя; передбачати альтернативні цілі і засоби власної життєдіяльності, діяти та приймати життєві рішення з відповідним часово-просторовим випередженням відносно очікуваних, майбутніх життєвих подій;

життєвого самовизначення — розвинена життєва компетентність забезпечує оптимальні умови самовизначення, визначення особистістю власного життєвого шляху, життєвих цілей, завдань, конкретних шляхів і засобів їх досягнення;

самореалізації — життєва компетентність створює необхідну психологічну умову повноти самореалізації особистості і досягнення нею вершин свого самоздійснення, активної участі у житті суспільства;

організації і вдосконалення життєдіяльності — життєва компетентність сприяє організації особистістю власного життя та його ресурсів відповідно до вимог життєвого проекту, об'єктивних вимог середовища до людини, самовдосконаленню, розвитку та корекції особистісних якостей.

До уваги тренера! Важливо, щоб група прийшла до висновку, що формування життєвої компетентності у дітей є важливою умовою їх позитивної соціалізації.

Перерва 20 хв.

5. Вправа «Мій Всесвіт» (40 хв.)

Етап 1 (15 хв.) Тренер об'єднує учасників у 4 групи. Кожна група отримує завдання описати модель Всесвіту **від імені дитини певного віку та соціального статусу (До уваги тренера! Інформація щодо віку та статусу не розголошується до початку презентації моделі):**

1 гр. – 9-річної дитини, що залишилася без піклування батьків та виховується в закладі освіти інтернатного типу;

2 гр. – 16-річної дитини, що залишилася без піклування батьків та виховується в закладі освіти інтернатного типу;

3 гр. – 9-річної дитини, яка виховується в сім'ї;

4 гр. – 16-річної дитини, яка виховується в сім'ї.

Етап 2 (25 хв.). Представлення моделей супроводжується аналізом відмінностей соціалізації дітей в сім'ї та в закладі освіти інтернатного типу шляхом оцінки рівня сформованості основних компонентів життєвої компетентності та визначення потреб їх розвитку залежно від віку та соціального статусу дитини. **Критерії оцінювання:** від 0 до 5, де 0 – відсутність (не сформованість) життєвої компетентності, 5 – високий рівень розвиненості життєвої компетентності.

		9-р дитина (інтернат)	9-р дитина (сім'я)	16-р. дитина (інтернат)	16-р. дитина (сім'я)
знання	<i>науково-теоретичні</i> (про світ, закони життя, про себе)				
	<i>практичні</i> (життєва мудрість, знання норм поведінки)				
уміння і навички	практичне застосування знань				
	практичне застосування норм поведінки				
життєтворчі здібності	аналітичні				
	прогностичні				
	поведінкові				
життєвий досвід	індивідуальний (усвідомлений, неусвідомлений)				
	досвід інших людей (творче				

	використання, наслідування)				
життєві досягнення	особисте щастя				
	соціальний статус				
	самореалізація				
ПОТРЕБИ					

До уваги тренера!

Важливо, щоб в процесі обговорення учасники прийшли до висновку, що рівень соціалізації дитини залежить від її віку та умов (соціального середовища), в яких вона виховується (перебуває). Основними потребами вихованців закладів освіти інтернатного типу в процесі соціалізації є: інтелектуальний, емоційно-вольовий та моральний розвиток, а також формування та розвиток вмінь і навичок конструктивного спілкування та командної (спільної) роботи з однолітками та дорослими.

6. Мозковий штурм «Особливості організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу» (20 хв.)

Тренер пропонує учасникам, взявши до уваги попередні напрацювання, визначити мету, завдання, зміст та особливості організації і здійснення соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу щодо формування життєвої компетентності вихованців.

До уваги тренера!

Важливо, щоб учасники прийшли до висновку, що мета, завдання і зміст соціально-педагогічної роботи в закладі освіти інтернатного типу щодо формування життєвої компетентності вихованців зумовлені та безпосередньо спрямовані на створення сприятливих умов для задоволення основних потреб дитини в процесі її соціалізації та передбачає організацію цілеспрямованої тісної співпраці усіх учасників навчально-виховного процесу в навчальному закладі та суб'єктів соціально-педагогічної діяльності за межами навчального закладу.

Вправа. «Завдання соціального педагога у формуванні життєвої компетентності вихованців закладів інтернатного типу». (опрацювання обов'язків соц. педагога, видів співпраці з вчителями та викладачами) (20 хв.)

6. Підведення підсумків заняття. Зворотна рефлексія (15 хв.).

ТЕМА 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ З УРАХУВАННЯМ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ ПОТРЕБ ДИТИНИ

Мета теми 2. Закріпити знання щодо основних категорій потреб дитини та особливостей формування життєвої компетентності вихованців в умовах закладів освіти інтернатного типу.

Завдання теми 2:

Систематизувати знання щодо:

- категорій потреб дитини та особливостей їх реалізації в умовах закладу освіти інтернатного типу;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;

- ролі та завдань суб'єктів соціально-педагогічної роботи як членів професійної команди щодо формування життєвої компетентності вихованців та підготовки їх до самостійного життя в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу.

Сформувати вміння (навички):

- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні потреби вихованців закладу освіти інтернатного типу щодо формування та розвитку життєвої компетентності з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду здійснення соціально-педагогічного супроводу вихованців закладів освіти інтернатного типу на основі індивідуального підходу

Очікувані навчальні результати теми 2:

Знання:

- категорій потреб дитини та особливостей їх реалізації в умовах закладу освіти інтернатного типу;
- факторів, які сприяють або перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- ролі та завдань суб'єктів соціально-педагогічної роботи як членів професійної команди щодо формування життєвої компетентності вихованців та підготовки їх до самостійного життя в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу.

Уміння:

- розпізнавати фактори, які перешкоджають формуванню життєвої компетентності особистості;
- визначати пріоритетні потреби вихованців закладу освіти інтернатного типу щодо формування та розвитку життєвої компетентності з урахуванням вже наявного у них життєвого досвіду;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду здійснення соціально-педагогічного супроводу вихованців закладів освіти інтернатного типу на основі індивідуального підходу

ХІД ЗАНЯТТЯ

Форма проведення: тренінг

Час: 3 години

1. Вступна рефлексія. Зв'язок з попереднім заняттям (10 хв.)

2. Мозковий штурм «Дитинство для мене – це...» (20 хв.)

Тренер пропонує учасникам назвати власну асоціацію з віком дитинства, сформулювавши її одним словом. Тренер записує асоціації на ватмані. В процесі обговорення тренер пропонує учасникам визначити, які потреби дитини характеризують названі ними асоціації.

До уваги тренера! Тренеру слід проконтролювати, щоб були представлені групи основних потреб дитини: опікунські, розвитку, посилення зв'язків з біологічною родиною, посилення тривалих позитивних зв'язків з однолітками та дорослими, суспільні (колективні).

3. Інтерактивна міні-лекція «Основні категорії потреби дитини та їх взаємозв'язок із життєвою компетентністю особистості» (45 хв.)

Організуючи соціально-педагогічний супровід вихованців закладів освіти інтернатного типу, слід враховувати, що діти приходять у навчальний заклад з певним життєвим досвідом, на формування якого впливає рівень задоволення основних потреб дитини на кожному з вікових етапів. В свою чергу, задоволеність чи незадоволеність основних потреб дитини має безпосередній вплив на формування її життєвої компетентності.

Етап 1 (10 хв.). Тренер демонструє учасникам плакат «Основні категорії потреби дитини» та пропонує проаналізувати, до якої з категорій належать потреби дитини, визначені учасниками у вправі «Асоціації».

I. Опікунські потреби (наприклад: безпека, харчування, зовнішній вигляд, одяг, особиста територія, власність)

II. Потреби розвитку (наприклад: стан здоров'я, фізичний та статевий розвиток, навчання, освіта, вподобання, зацікавлення, хобі, духовні потреби (релігія, традиції, знання про суспільство та Всесвіт, культура, правила етики та естетики, вміння організації відпочинку), емоційні потреби, почуття власної вартості (приналежність, неповторність, влада, взірці), життєві вміння, задоволення та розваги)

III. Потреби посилення зв'язків з біологічною родиною

IV. Потреби посилення тривалих, позитивних зв'язків:

- а) з ровесниками;

б) з дорослими.

V. Суспільні (колективні) потреби (вміння працювати в команді).

Етап 2 (15 хв.). Тренер об'єднує учасників у 5 малих груп (за категоріями потреб). Кожна з команд отримує ватман та за інструкцією тренера малює на ньому таблицю з трьох колонок. **Важливо!** Кожна з команд працює за визначеною для неї тренером категорією потреб дитини.

Завдання для учасників:

- 1) проаналізувати та прописати у центральній колонці під назвою «Теперішнє» типові для вихованця закладу освіти інтернатного типу позитивні та негативні показники рівня сформованості їх життєвої компетентності в кожній з категорії потреб на момент їх перебування в закладі освіти (5 хв.);
- 2) проаналізувати та прописати у колонці зліва під назвою «Минуле» усі можливі ситуації в житті дітей до їх появи в закладі освіти, через які діти у «теперішньому» мають визначений у середній колонці рівень сформованості чи несформованості їх життєвої компетентності в кожній з категорії потреб (5 хв.);
- 3) проаналізувати та прописати у колонці справа під назвою «Майбутнє» усі можливі ризики входження випускників закладів освіти інтернатного типу у самостійне доросле життя з урахуванням наявного стану задоволення/незадоволення основних потреб дитини та рівня сформованості/не сформованості життєвої компетентності (5 хв.).

Етап 3 (20 хв.). Презентація результатів роботи у великій групі. Формування переліку факторів, що спричиняють низький рівень задоволення основних потреб дітей та несформованість їх життєвої компетентності, що в свою чергу негативно впливає на якість соціалізації випускників закладів освіти інтернатного типу.

На допомогу тренеру!

Спеціальні дослідження, проведені серед дітей, вихованців інтернатних закладів, дозволили виявити у них проблеми соціально-емоційного розвитку. Найбільш поширеними і такими, що впливають на якість їх соціалізації, є наступні:

- дефіцит любові, ласки, уваги;
- замкненість кола спілкування;
- регламентація часової і просторової діяльності;
- відсутність свободи вибору;
- відсутність реальної сімейної взаємодії;
- відсутність спілкування з біологічною матір'ю;
- деформоване уявлення про родинні зв'язки;
- несформоване «Я»;
- жорстоке ставлення з боку персоналу;
- жорстокість взаємин дітей у колективі;
- відсутність особистого простору (власної кімнати, місця для усамітнення);
- підвищене почуття тривожності;
- відчуття ворожості соціуму;
- закомплексованість;
- відсутність свободи вибору;
- відсутність, несформованість життєвої компетентності;
- відсутність соціальних навичок власного життя;
- невідповідність до самостійного життя;
- невміння будувати свої взаємини з людьми поза інтернатним соціумом та з різними соціальними інститутами, відстоювати свої інтереси;
- деформований соціальний досвід;

- недостатність соціальної незахищеності;
- неспроможність протидіяти негативному сторонньому впливу;
- погана спадковість (п'янство, наркоманія, психічні захворювання, вади фізичного розвитку, що впливають на загальний стан здоров'я);
- відсутність досвіду користування грошима;
- економічна депривація;
- нівелювання проявів особистості;
- формування споживацького ставлення до суспільства.

Тренер підводить підсумок та наголошує на тому, що представлені фактори та їх наслідки здебільшого є основним мотивом переміщення дитини з рідної сім'ї. І тоді виникає така ситуація, коли в житті дитини відбуваються незаплановані зміни і вона ніяк не може впливати на цей процес.

Перерва 20 хв.

4. Керована гра-фантазія «Пересувач» (30 хв.)

Задля того, щоб краще зрозуміти, що таке незаплановані зміни в житті дитини, тренер проводить з учасниками вправу у формі «керованої фантазії» та наголошує на тому, що учасникам необхідно уважно слухати все, що він говорить та чітко дотримуватися інструкцій.

До уваги тренера! Враховуючи те, що дана вправа передбачає глибоке занурення та рефлексію, тренеру необхідно підготувати учасників та створити відповідну атмосферу перед проведенням вправи

По завершенню вправи тренер проводить зворотній зв'язок з учасниками та пропонує їм дати відповіді на наступні питання:

- Що ви зараз відчуваєте?
- Що означали ці зміни\переміщення для вас?
- Що вам допомогло легше пережити зміни, які відбувалися з вами?
- Чому навчила нас ця гра, над чим дала можливість замислитись?

5. Вправа «Стежка втрат» (20 хв.)

Як бачимо, життєва компетенція особистості формується під впливом багатьох чинників. Проте кожна з названих у попередніх вправах ситуацій в житті дитини дорівнює **втратам**. Що ж відбувається з дитиною, яка щось втрачає у своєму житті? Що вона відчуває? Якою можуть бути її поведінкові реакції у подібних ситуаціях?

Тренер пропонує учасникам пригадати приклади ситуацій втрати з їх власного життя і на основі аналізу власних почуттів та поведінкових реакцій у цих ситуаціях побудувати **«Стежку втрат»**.

До уваги тренера! В процесі побудови «стежки» важливо, щоб учасники проаналізували свої почуття та поведінкові реакції на кожному з її етапів.

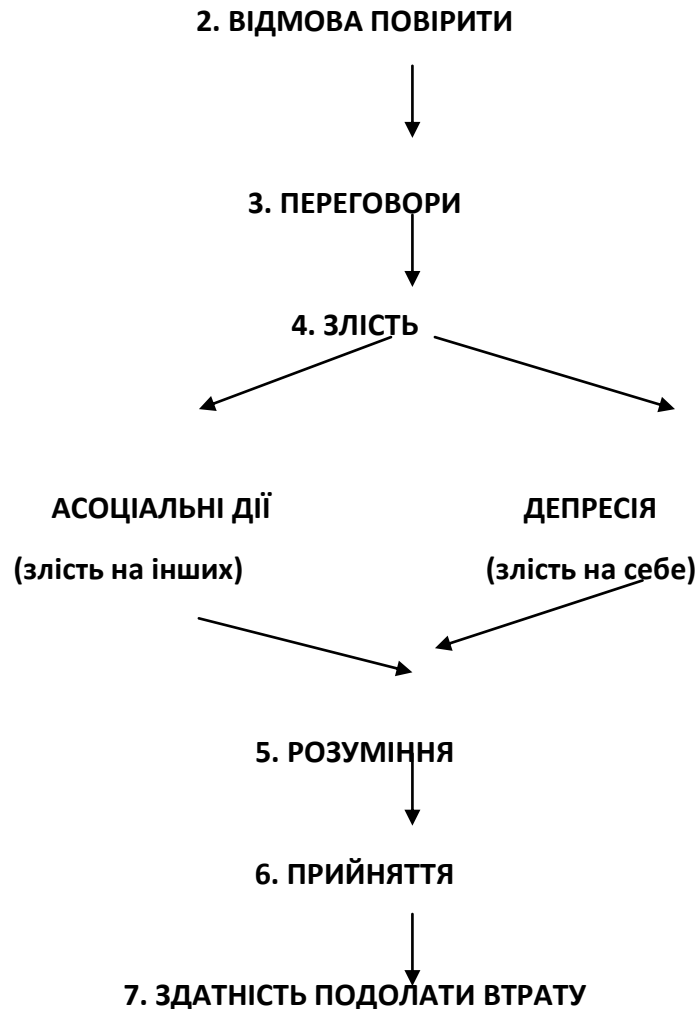
ВТРАТИ

(здоров'я, близькі люди, гідність, самооцінка, матеріальні втрати)

1. ШОК

Тренер просить групу дати відповідь на наступні запитання:

- *Як довго може тривати кожен з етапів переживання втрати?*
- *Які фактори можуть впливати на особливості переживання втрат тією чи іншою людиною?* (природа втрати, вік людини, її життєвий досвід, ступінь прив'язаності до особи чи до речей, кількість попередніх втрат, присутність тих, хто зможе допоїти)
- *Чи важливо соціальному педагогу (чи будь кому з педагогічних працівників) знати етапи, які проходить дитина у своєму переживанні втрат, та можливі моделі поведінки на цих етапах? Чому?*

До уваги тренера! Важливо, щоб учасники групи усвідомили, що у роботі з вихованцями закладів інтернатного типу необхідно прагнути до аналізу всіх поведінкових реакцій дитини, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Це допоможе не тільки уникнути нових травмуючих ситуацій для дитини або конфліктів у стосунках між педагогами, вихователями та дитиною (адже демонстративний конфліктний тип поведінки є однією із моделей захисту дитини в ситуації втрати), а й своєчасно виявити та створити умови для усунення негативних факторів формування подібної поведінки та виходу дитини на етап подолання втрати.

6. Рухавка (для зняття емоційної напруги) (5 хв.)

7. Вправа «Що я можу зробити?» (20 хв.)

Етап 1 (7 хв.). Тренер повертає увагу учасників до результатів обговорення вправ «Минуле – Теперішнє – Майбутнє» та пропонує кожному з учасників протягом 5 хв. дати відповідь на питання «Що я ХОЧУ зробити, щоб сприяти створенню в навчальному закладі умов для формування життєвої компетентності вихованців?» та записати на папері усі можливі варіанти відповіді на це питання.

Тренер просить 2-3 осіб (за бажанням) представити свої відповіді групі.

Етап 2 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам протягом наступних 3 хвилин відмітити у списку дій тільки ті, які є відповіддю на питання «Що я ОСОБИСТО МОЖУ (беручи до уваги власний досвід, професійну компетентність та наявні власні ресурси) зробити для того, щоб сприяти створенню в навчальному закладі умов для формування життєвої компетентності вихованців?».

Тренер просить 2-3 осіб (за бажанням) представити свої відповіді групі.

Етап 3 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом визначити коло осіб, які можуть забезпечити реалізацію тих дій і заходів, які залишилися у списку за межами компетенції їх як спеціалістів психологічної служби закладів освіти інтернатного типу. Таким чином, учасники визначають коло суб'єктів соціально-педагогічного супроводу вихованців закладів освіти інтернатного типу (як в навчальному закладі, так і за його межами).

До уваги тренера! Важливо, щоб учасники групи самостійно прийшли до висновку про важливість налагодження співпраці усіх суб'єктів соціально-педагогічного супроводу вихованців закладів освіти інтернатного типу для досягнення позитивних результатів щодо формування життєвої компетенції вихованців та підготовки їх до самостійного життя.

8. Інтерактивна рефлексія-гра «Врятуй дитину» (10 хв.)

Гра допоможе сформуванню розуміння важливості співпраці усіх членів професійної команди, яка працює з дитиною, а також як власної, так і колективної відповідальності у прийнятті рішень, що стосуються різних аспектів життєдіяльності дитини, і в першу чергу її життя та здоров'я.

По закінченні гри учасники нагороджують один одного аплодисментами та «віртуальними» подарунками.

ТЕМА 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

Мета теми 3. Закріпити вміння та навички застосування інноваційних форм, технік і методів роботи, в т.ч. творчих, технологій та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу на основі індивідуального підходу.

Завдання теми 3:

Систематизувати знання щодо:

- технологій формування життєвої компетентності особистості;
- інноваційних форм, технік і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик аналізу проблемних питань та планування заходів, спрямованих на формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Сформувати вміння (навички):

- планувати комплекс заходів у сфері формування життєвої компетентності особисті за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога відповідно до потреб дитини;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- застосовувати технології формування життєвої компетентності особистості в межах компетенції закладів освіти інтернатного типу та з урахуванням особливостей особистісного розвитку вихованців;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду застосування інноваційних форм, технік і методів роботи, в т.ч. творчих, технологій та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу на основі індивідуальний підходу.

Очікувані навчальні результати теми 3:

Знання:

- технологій формування життєвої компетентності особистості;
- інноваційних форм, технік і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик аналізу проблемних питань та планування заходів, спрямованих на формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя.

Уміння:

- планувати комплекс заходів у сфері формування життєвої компетентності особисті за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога відповідно до потреб дитини;
- формувати професійну команду для здійснення соціально-педагогічного супроводу учнів закладів освіти інтернатного типу з метою підготовки їх до самостійного життя;
- застосовувати технології формування життєвої компетентності особистості в межах компетенції закладів освіти інтернатного типу та з урахуванням особливостей особистісного розвитку вихованців;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу.

Установки до:

- компетентності;

- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду застосування інноваційних форм, технік і методів роботи, в т.ч. творчих, технологій та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію щодо формування життєвої компетентності вихованців закладів освіти інтернатного типу на основі індивідуальний підходу.

БЛОК 1. ТРЕНІНГ

ХІД ЗАНЯТТЯ

Час: 3 години

1. Вступна рефлексія «Для мене важливо, щоб дитина...». Зв'язок з попереднім заняттям (10 хв.)

2. Вправа «Важковиховувана дитина» (50 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом створити «Портрет «ідеальної» дитини», усі відповіді записує на ватман.

Коли дитина потрапляє в інтернат вона вже має свою історію, характер, життєвий досвід. Іноді важко навіть уявити з чим приходить до нас дитина. І, звісно, така дитина, як правило, далека від нашого «ідеалу».

Етап 2 (10 хв.). Тренер пропонує учасникам згадати дитину, яка найбільше завдає їм клопоту (т.з. «важковиховувану»), пригадати, які саме риси характеру дитини спричиняють складності у роботі з нею та записати на стікерах. Потім учасники мозковим штурмом створюють загальний «портрет важковиховуваної дитини», тренер записує ліва на ватмані в колонку риси характеру або поведінкові моделі, які ускладнюють налагодження контакту вчителів з цією дитиною (наприклад: агресивний, вульгарний, бреше, маніпулює, неохайний, не підкоряється правилам, прогулює уроки, не бере участі у житті групи тощо).

Етап 3 (15 хвилин). Після створення списку рис характеру і поведінкових моделей дітей, тренер оформлює на ватмані таблицю (список – це перша колонка «Негативні» риси») і просить учасників, щоб вони забули на деякий час про цих дітей та пропонує дати відповіді на запитання, що стосуються них самих: «Коли ми (дорослі) такі? (Що нас об'єднує з дітьми?)». Відповіді тренер вписує у другу колонку таблиці.

«Негативні» риси	Коли ми (дорослі) такі? (що нас об'єднує з дітьми?) Наприклад:	Які дії дорослих можуть змінити ситуацію на позитив?
Агресивний	Почуття небезпеки, захист, при раптовому нападі, через відсутність зв'язків із значимим для нас людьми, через самотність, у ворожому для нас оточенні, через поганий настрій, через почуття втрати, бажання привернути увагу, тощо	
Вульгарний	Зразки, код групи, підкреслення значення,	

(словесна агресія)	нерозвинуті (або відсутні) комунікативні здібності (вміння)	
Сварливий	Відсутність комунікативних можливостей або вмінь, бажання досягти власної мети	
Лінивий, необов'язковий	Відсутність розуміння мети дорученої роботи, діяльність не задовольняє потреб з нашої точки зору. Відсутність зацікавлення (дії не зрозумілі або не пов'язані з нашими вподобаннями і потребами)	
Неохайний, негігієнічний	Відсутність вмінь, зразків, занижене почуття власної вартості, незадовільний психічний стан, втрата	
Нетовариський	Відсутність зв'язків, ідентифікації з групою, відсутність спільних цілей	
Відсутність контакту	Відсутність комунікативних вмінь, негативний попередній досвід, страх перед співрозмовником, незадовільний психічний стан	
Бреше	Страх перед наслідками правди, страх втратити власний образ, «доброта» іншої особи, нерозвинутість навичок комунікації, відсутність ustalених принципів, невпевненість у стосунках	

Етап 4 (20 хв.). Тренер пропонує учасникам об'єднатися в пари та протягом 5 хвилин обговорити дії дорослих, які можуть змінити ситуацію на позитив. Кожна пара по черзі називає свої пропозиції, тренер заповнює третю колонку таблиці. **Важливий висновок: від дій дорослих залежить поведінка дитини.**

Після заповнення таблиці пропонуємо учасникам знайти різницю між поведінкою «важковиховуваної» дитини та нас, дорослих: «Якщо у нашому житті також бувають ситуації, коли ми поводимося агресивно, вживаємо ненормативну лексику або брешемо, то що нас, дорослих, відрізняє від дітей?»

До уваги тренера! Важливо, щоб учасники самостійно прийшли до висновку, що дорослих в першу чергу відрізняє від дітей:

- вміння передбачити результати нашої поведінки;
- наявні суспільні та моральні норми, які виконують для нас ролі зразків та лежать в основі поведінки;
- вміння контролювати, стримувати або завуальовувати свої емоції у певних ситуаціях (діти завжди щиро виражають свої емоції);
- прагнення (або вимушеність) відповідати певним соціальним чи поведінковим стереотипам.

Таким чином, можемо зробити висновок, що негативні оцінки, які дорослі застосовують для характеристики поведінки або рис характеру дітей, не мають сенсу, оскільки поведінкові моделі дорослих у подібних ситуація відповідають таким самим механізмам формування та прояву, як і у дітей. Тому ми не можемо сказати дітям, що вони «погані учні», а ми – «хороші вихователі (вчителі)». Доцільніше в роботі з дітьми, особливо по формуванню життєвої компетентності, застосовувати концепцію сильних сторін і потреб.

3. Вправа «Концепція сильних сторін та потреб дитини» (20 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Інформаційне повідомлення тренера. Сутність Концепції сильних сторін та потреб дитини полягає у тому, що спираючись на «сильні сторони» дитини, так само як і членів родини, ми зможемо сконцентрувати нашу увагу на тому, що саме може потенційно допомагати нам у роботі з дітьми по формуванню життєвої компетентності та підготовки їх до самостійного життя. Тому від самого початку роботи з дитиною, необхідно виявити якомога більшу кількість її можливостей та здібностей, починаючи від, на перший погляд, незначних, таких як, наприклад, вміння вести приємну розмову, дотримуватися порядку, аж до більш складних як, наприклад, передбачення наслідків своїх дій. Навчіть вихователів розпізнавати та виявляти позитивні здібності та вміння дитини, або так звані сильні сторони. Разом з тим, необхідно самому усвідомити і сформувані у вихователів стійке розуміння доцільності заміни «негативних характеристик» на потреби дитини, які необхідно розвивати та вдосконалювати. Адже кожна негативна оцінка, кожний «комунікативний бар'єр» за умови сильної емоційності дитини, викликані нещодавно пережитою травмою і втратою родинного середовища – віддаляють нас від дитини. Негативно спрямована комунікація між вихователем/вчителем/спеціалістом психологічної служби та дитиною сповільнює досягнення позитивних результатів у роботі або взагалі робить неможливим досягнення визначеної мети та виконання завдань. Якщо ж ми навчимося застосовувати позитивний підхід у роботі з дитиною (а при можливості та за потребою – і з родиною), то шанси на встановлення емоційного контакту будуть досить високими.

Етап 2 (15 хв.)Тренер пропонує учасникам опрацювати методику «Концепція сильних сторін і потреб дитини».

Інструкція: перша колонка таблиці містить перекреслену негативну інформацію, якою педагогічний працівник ніколи не повинен користуватися у роботі з дитиною. У вправі вона виступає прикладом відмінностей між так званою «корекцією дефіцитів» та зміцнювальним підходом до потреб дитини. Тренер представляє приклади опису сильних сторін та потреб 12-річної вихованки інтернату.

Учасники в парах опрацюють методику на прикладі таблиці з характеристиками збірного «портрету» важковиховуваної дитини та мозковим штурмом заповнюють другий стовпчик «Сильні сторони» (кожна пара працює з двома характеристиками). Потім аналізують шляхи задоволення потреб дитини щодо зміни негативних поведінкових моделей та рис характеру на позитивні.

Негативні риси/	Сильні сторони	Потреби
Агресивна	Лагідна, добре контактує і співпрацює	Усвідомлення ситуацій, в яких дитина обороняється агресією від небезпеки. Розрізнення таких ситуацій. Навчання методиці розв'язання конфліктів, тренінги асертивності, позитивні звернення, моделювання ситуацій, в яких дівчинка стає відкритою, встановлює позитивні контакти

Сварлива	Схильна до співпраці та спілкування, відкрита, лагідна	Розвиток вмінь та навичок поведінки в колективі, виявлення джерел безпорадності у міжособистісних контактах, навчання ефективній комунікації, техніці заперечення.
Лінива, недобросовісна	Працьовита, варта похвал, комунікабельна	Схвалення найдрібнішого успіху, «непомічання» поганої поведінки, налагодження спілкування з опікуном та іншими важливими для дитини особами. Усвідомлення мети діяльності, і в який спосіб ця мета задовольняє потреби дитини. Дитина потребує того, для кого вона щось робила б, і бачила в цих діях користь для себе!
Неохайна	Акуратна, охайна	Звернення до позитивних прикладів у поводженні дитини, використання позитивного прикладу опікуна
Нетовариська	Товариська	Схвалення перед групою, робота із колективом над створенням звичаю позитивних схвалень, допомога дитині знайти своє місце в групі, в якій можна задовольнити свої потреби (і усвідомити їх), надання можливості хоча б тимчасово перебувати у середовищі, альтернативному групі в дитячому будинку
Брехлива, скрита	Щира	<i>Виявлення ситуацій, у яких дитина зхищається брехнею через відсутність комунікативних здібностей, мінімізування правдоподібності таких ситуацій, позитивні зразки, зв'язки з опікуном (правдиві слова опікуна)</i>

Підсумок тренера. Отже, використання основних принципів Концепції сильних сторін і потреб дитини сприяє не тільки встановленню позитивного емоційного зв'язку з дитиною, але й підвищує ефективність роботи педагогічних працівників. Крім того важливим для дитини є й те, що такий підхід сприяє розвитку її позитивної самооцінки і почуття вартості. Адже, замість з'ясування причин «Навіщо ти це зробив?», ми аналізуємо почуття дитини, які спричинили ту чи іншу поведінку, та шукаємо разом з дитиною конструктивні шляхи забезпечення потреб дитини та вирішення ситуації.

Перерва – 20 хв.

4. Міні-лекція «Техніка «Мета-план»» (10 хв.)

Представлення сутності та призначення техніки «Метаплан», алгоритму її застосування як інструменту аналізу ситуації та планування заходів на досягнення позитивних змін в роботі з дитиною.

5. Робота в малих групах «Практичне застосування техніки «Мета-план» для планування заходів по формуванню життєвої компетентності вихованців закладу освіти інтернатного типу» (60 хв.)

Етап 1 (10 хв.). Тренер об'єднує учасників у 3 малі групи та пропонує ознайомитися з метою, завданнями та змістом різних етапів формування життєвої компетентності особистості в закладах освіти інтернатного типу:

- 1 гр. – початковий (початкова школа, 1-4 класи);
- 2 гр. – основний (середня школа, 5-8 класи);
- 3 гр. – старший (старша школа, 9-11 класи).

На допомогу тренеру.

Етапи формування життєвої компетентності особистості в закладі освіти інтернатного типу

Група 1

ПОЧАТКОВИЙ

У початковій школі (1-4 класи) має завершитися формування життєвих навичок з усіх майбутніх життєтворчих компетентностей особистості.

Для реалізації цієї мети, початкова школа має вирішити наступні завдання:

- сформувати в учня інтелектуальні вміння (читати, писати, висловлювати власну думку усно та письмово, активно слухати, коректно формулювати, задавати питання, отримувати та аналізувати інформацію з друкованих (книги, журнали, газети) та, за допомогою комп'ютерних навичок, з електронних джерел (Інтернет);
- формувати навички прогнозування власної життєдіяльності (діяльності) на найближчий період життя (день, місяць);
- актуалізувати потребу та створити реальні умови, необхідні для самостійного прийняття учнем рішень; сформувати найпростіші необхідні навички обґрунтування (оцінки), деталізації та планування реалізації власного рішення в реальних життєвих умовах;
- створювати умови та дієво підтримувати (педагогічними засобами) формування елементарних життєвих та соціальних навичок учня (щодо пізнання, спілкування, практичної діяльності), необхідних для реалізації його власних рішень, успішного вирішення актуальних життєвих завдань;
- заохочувати учня до самостійного контролю та організації власного життєвого часу, посилюючи самовиховання.

Змістом формування життєвих навичок у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу має стати створення відповідних умов та ситуацій (водночас як життєвих (для дитини), так і дидактичних (для вихователів), які актуалізують потребу в оволодінні та практичному закріпленні учнем оптимальних засобів вирішення специфічних життєвих завдань, зміст яких відповідає можливостям молодшого школяра. Ці життєві завдання мають пройти відповідне дидактичне опрацювання, органічно вписуватися у навчально-виховний процес початкової школи. Водночас, вони мають сприяти актуалізації та розвитку життєтворчого потенціалу маленької особистості, ґрунтуватися на методичних досягненнях психології та педагогіки життєтворчості.

Головним механізмом формування життєвих навичок дитини у початковій школі має бути ігрова діяльність. Це зумовлено тим, що гра, ігрова діяльність є важливою складовою життєдіяльності молодших школярів. Вона не заперечує та не заважає навчально-пізнавальній діяльності, а навпаки, доповнює та розвиває її результати. Гра (особливо рольова) є чудовим природним тренінгом поведінки; у процесі гри діти пізнають, моделюють (передбачають, прогнозують), та намагаються здійснювати діяльність дорослих, ще недоступну їм у власному життєздійсненні.

Гра сприяє розвитку творчого мислення, творчої уяви дитини. В процесі гри, під впливом її «потреб» та «цілей», дитина може скомбінувати, здійснити, осмислити, оцінити та прийняти рішення щодо закріплення певних життєвих інновацій (дій, моделей поведінки), які досі не використовувалися нею.

Крім гри, важливими методами становлення та розвитку основ життєвої компетентності учнів у початковій школі є метод проектів, метод роботи з книгою, ситуаційний метод; а також методи виховання: розповідь, приклад, вправлення, доручення, виховні ситуації.

Група 2

ОСНОВНИЙ

В період навчання в основній школі (5-8 класи) має завершитися формування функціональної грамотності учня (мінімальний рівень компетентності) в життєпізнанні, життєпередбаченні, життєвому самовизначенні, життєздійсненні, життєорганізації та життєвдосконаленні. Можна стверджувати, що в 14-15 років у особистості можуть

спостерігатися ознаки функціональної грамотності щодо процесу життєтворчості.

Отже, головною метою основної школи щодо становлення та розвитку життєвих компетентностей підлітка є формування функціональної грамотності щодо здійснення життєтворчих процесів. Для реалізації цієї мети, в період навчання і виховання дитини в основній школі необхідно виконати наступні завдання:

- сприяти природному прагненню учня пізнати та контролювати власне майбутнє, створити необхідні умови для оволодіння техніками життєвого прогнозування, осмислення та узагальнення власного досвіду життєпередбачення, стимулювати зацікавленість створенням практично зорієнтованої картини власного життя в майбутньому – життєвої перспективи;

- стимулювати прагнення та формувати потребу в свідомому і творчому визначенні свого життя, власних дій та вчинків; привчати до необхідності прийняття життєвого рішення;

- сприяти свідомому і цілеспрямованому здійсненню учнем самоосвіти та самовиховання, контролю за власним життєвим часом (таймменеджмент) та простором.

Важливо пам'ятати, що організація та здійснення формування функціональної грамотності щодо здійснення життєтворчих процесів підлітка передбачає плавний перехід від групових до індивідуальних форм навчальної та виховної роботи з ним. Відбувається перехід від навчальних (інформаційних, просвітницьких) до виховних, та від виховних до самовиховних форм роботи.

На практиці, це полягатиме в оволодінні та ефективному застосуванні підлітком індивідуальних прийомів самовиховання та саморозвитку (самоаналіз, самопереконавання, самонавіювання, самопримус та самозаохочення, самопідбатьорювання та ін.). Ці прийоми стануть підґрунтям, основою, завдяки якій стане можливою активна та цілеспрямована участь учня у формуванні власної життєвої компетентності.

Група 3

СТАРШИЙ

Головними цілями та завданнями школи-інтернату щодо формування життєтворчих компетентностей учнів старшої школи (9-11 класи) можуть бути наступні:

- формування свідомого, ціннісного ставлення старшокласника до власного і чужого життя, соціокультурного та природного середовища;

- збагачення внутрішнього життєвого світу старшокласника в процесі виховання, сприяння розширенню його життєвого простору та опанування власним життєвим часом;

- створення умов, необхідних для самостійного здобуття життєвого досвіду, пізнання життя та самопізнання в процесі життєтворчості;

- осмислення та усвідомлення необхідного та бажаного в майбутній життєдіяльності,
- стимулювання осмислення та освоєння старшокласником власної життєвої перспективи, визначення можливих альтернатив власного життєвого шляху, життєвих прогнозів щодо майбутньої життєдіяльності;

- створення сприятливих умов для здійснення свідомого та обґрунтованого (на основі морально-ціннісних, правових, ресурсних підстав) життєвого вибору;

- допомога в оволодінні та практичному застосуванні особистісних методик деталізації та планування життєвого вибору – формулювання життєвих цілей та завдань, розробки життєвих планів;

- формування особистісних якостей, рис характеру, необхідних для розв'язання складних життєвих завдань – активності, суб'єктності, психологічної та моральної стійкості, терплячості, наполегливості, ініціативності, толерантності, вираженості, вдумливості, доброзичливості та ін.;

- прищеплення прагнення самовдосконалюватися, саморозвиватися та самовиховуватися, оволодівати мистецтвом життя; формування необхідних для цього вміннь та навичок.

Розвиток життєвих компетентностей старшокласника в умовах школи-інтернату передбачає застосування, в першу чергу, індивідуальних форм роботи. Водночас, це не виключає застосування групових форм: для аналізу та оцінювання результатів, стимулювання до оптимізації процесу життєвого проектування, оволодіння його інноваційними техніками.

Головним результатом розвитку життєвих компетентностей старшокласника є його вміння створити свій життєвий проект. З функціонуванням життєвого проекту будуть пов'язані головні життєві результати розвитку життєвих компетентностей особистості – успішний вибір власної стратегії соціальної мобільності, професії та сфери професійної діяльності, місця проживання, шлюбний вибір, стосунки з найближчим соціальним середовищем та ін.

Етап 2 (30 хв.). Тренер роздає кожній групі опис педагогічних ситуацій та пропонує учасникам, використовуючи техніку «Метаплан», розробити план заходів по формуванню життєвої компетентності учнів закладів освіти інтернатного типу різних вікових категорій (враховуючи отримані методичні рекомендації щодо мети, завдань та форм роботи з учнями щодо формування життєвої компетентності особистості), відповідно:

- 1 гр. – учня початкової школи;
- 2 гр. – учня середньої школи;
- 3 гр. – учня старшої школи.

Етап 3 (20 хв.). Представлення та обговорення результатів роботи малих груп у великій групі.

6. Підведення підсумків. Зворотна рефлексія (10 хв.)

БЛОК 2. ПІДСУМКОВИЙ «КРУГЛИЙ СТІЛ»

Час проведення: 3 години

1. Привітання. Представлення плану роботи (5 хв.)

2. Виконання підсумкового тестування (30 хв.)

3. Представлення технології проектів, ігрових технологій та інтерактивних творчих форм роботи. Обговорення можливостей їх практичного використання в роботі з вихованцями закладів освіти інтернатного типу щодо формування життєвої компетенції та підготовки до самостійного життя. **(40 хв.)**

Перерва 20 хв.

4. Обговорення питань, запропонованих учасниками творчої майстерні (40 хв.)

5. Підсумок результатів роботи творчої майстерні (вихідне анкетування) (20 хв.)

6. Підсумкова рефлексія за методикою «Долоня» (20 хв.)

7. Заключна вправа-рухавка: «Зірка з неба» (5 хв.)

Всі учасники стають у коло. Тренер пропонує їм заплющити очі і не відкривати їх до закінчення вправи. «Уявіть над собою нічне небо із зірочками і знайдіть найбільшу і найяскравішу. Це саме ваша зірочка і вона чарівна. Загадайте бажання... А тепер потягніться руками до зірочки! Вище! Іще вище! Ось вона! Візьміть її у долоні! І притуліть до серця. Ваше бажання обов'язково здійсниться, адже усе у ваших руках!!! А тепер поверніть зірочку на небо і поаплодуйте їй!» (*Учасники аплодують*)

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

I – Основні джерела:

1. Дикун І.В. К проблеме формирования жизненной компетентности воспитанников детского дома/ И.В. Дикун// VI Пикалевские чтения: материалы между. науч.-практ. конф. – Пикалево, 2004. – С. 194–198.
2. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Життєвий проект особистості: від теорії до практики: практико-орієнтований посібник/І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. — К. : Освіта України, 2007. — 212 с
3. Єрмаков І.Г. Життєвотворчі виміри виховного простору/ І.Г. Єрмаков// Виховання життєтворчості: моделі виховних систем. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 224 с.
4. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Життєвотворчі компетентності особистості /І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. пр. — № 3 (5). — К. : Університет «Україна», 2007. – С. 44-53.
5. Єрмаков І.Г. Феномен компетентнісно спрямованої освіти / І. Г. Єрмаков // Школа. – № 12. – 2006. – С. 12–14.
6. Життєва компетентність особистості: [науково-методичний посібник]/ За ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова, Г.М.Несен — К.: Богдана, 2003. — 520 с
7. Канішевська Л.В. Науково-методологічні основи формування життєвої компетентності вихованців інтернатних закладів/ Л.В. Канішевська// Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу: [наук.-метод. посіб.]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 5–36.
8. Книга для батьків. Посібник до тренінгового курсу «Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки вихователі»/ за заг. ред. Т.Ф.Алексєєнко. – К.: Основа-Принт, 2006. – 496 с.
9. Павлютенков Є.М. Орієнтуватися на життєву компетентність людини. Школа життєтворчості особистості: [науково-методичний збірник]/ Ред.кол. В.М.Доній (голова), Г.М.Несен (заст.голови), І.Г.Єрмаков (наук.ред.) та ін. – К.: ІСДО, 1995.– 480с.
10. Погоріла І. Педагогіка життєтворчості – концептуальна основа виховних систем// Вересень. – 2004. – № 1-2. – С. 60-69.
11. Полковські Т. Метод індивідуальних планів роботи з дитиною та сім'єю/ Т.Полковські, С.Боровець. – К.-Варшава, 2006.
12. Пустовіт П. А. Життєва компетентність// Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук. України; гол. ред. В.Г.Кремень. — К. : Юрінком Інтер,2008. – С. 285.
13. Родигіна І. Шляхи формування основних груп компетентностей учнів// Директор школи. – 2004. – №8. – С. 148–153.
14. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості та детермінанти його побудови// Мистецтво життєтворчості особистості: У 2 ч. Ч.1. Теорія і технологія життєтворчості: [наук.-метод. посібник]. – К, 1997. – С. 206-227.
15. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: структурно-генетичний підхід: Автореф. дис. д-ра психол. наук. – К., 1994.
16. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності/ Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 2005. – 376 с.

II – Додаткові джерела:

1. Бєвз Г.М. Психологічні особливості дітей, позбавлених батьківського піклування / Г. М. Бєвз // Надання допомоги «дітям вулиці» та соціально незахищеним дітям і підліткам: [інф.-метод. зб.]/ [за ред. С.В.Тостоухової]. – К.: Акстанманн, – С. 44–49.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: [навчальний посібник]./ О.В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

3. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування// Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ Під загальною редакцією О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С”, 2004. – 112 с. – С. 47–52.
4. Вихованці інтернатів про себе і своє життя/ О.М. Балакірева, О.О. Яременко, Н.П. Дудар та ін. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2000. – Кн. 1. – 134 с.
5. Войцях Т.В. Особливості здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти: [методичний посібник]/ Т.В.Войцях. – Черкаси: ОПОПП, 2011. – 131с.
6. Державна доповідь «Про становище дітей в Україні (за підсумками 1999 року): Соціальний захист дітей сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування». – К.: Український інститут соціологічних досліджень, 2000. – 110 с.
7. Дерябо С. Отношение к здоровью и к здоровому образу жизни: методика измерения/ С. Дерябо, В. Ясвин// Директор школы. – 1999. – № 2. – С. 7.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т., Пестовская И., Пискунов А. Рождение личности// Школьный психолог. – 2000. – №4. – 175 с.
9. Лебедев О.Е. Цели и результаты школьного образования: метод. реком./ О.Е. Лебедев, Н.И. Неупокоева. – СПб. : СПГУПМ, 2002. – 52 с.
10. Максимова Н.К. Основи дитячої патопсихології: навч. посіб./ Н.К. Максимова, К.Л. Мільотіна, В.М. Піскун. – К.: Перун, 1996. – 246 с.
11. М'ясоїд П.А. Загальна психологія./ П.А. М'ясоїд. – К.: Вища шк., 2000. – 479 с.
12. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога/ Р.В.Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 2002. – 480 с.
13. Олифиренко Л. Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска/ Л.Я. Олифиренко, Т.И. Шульга, И.Ф. Дементьева. – М. : Академия, 2002. – 412 с.
14. Оржеховська В. М. Про концепцію превентивного виховання дітей і молоді/ В.М.Оржеховська// Практична психологія та соціальна робота. — 1999. — № 2. — С. 8–12.
15. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн// Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ Під загальною редакцією О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С”, 2004. – 112 с. – С. 16–26.
16. Растянников А.В., Степаньев С.Ю., Ушаков Д.В. Рефлексивное развитие компетентностей в совместном творчестве. – М, 2002.
17. Социальная педагогика: [курс лекцій]/ под ред. М.А.Галагузовой. — М., Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 416 с.
18. Соціальна педагогіка: [підручник]/ за ред. проф. А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
19. Соціальна робота: технологічний аспект: [навч. Посібник]/ за ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навч. літ., 2004. – С.328 – 346.
20. Технологии социальной работы: Учебник под общ. ред. проф. Е.И. Холостовой. – М.: ИНФРА-М, 2002. — 400 с.
21. Технологии социально-педагогической работы: [навч.посібник]/ за заг. ред. проф. А.Й.Капської. – К., 2000. – 372 с.
22. Тагилова Г.С. Психолого-педагогическая коррекционная работа с трудными подростками. – М.: Педагогическое общество России, 2003. – 128 с.
23. Тренінг психокорекції девіантної поведінки підлітків// Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – 31.- С.20-22; №2. – С.16-17.
24. Трудный подросток: причины и следствия /под ред. В.А. Татенко. – К.: Рад. школа, 1985.

25. Ящук І.П. Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл : дис.... канд. пед. наук : 13.00.07 / І.П. Ящук. – К., 2001. – 210 с.

III – Інтернет-ресурси:

1. Бондаренко Ю. Життєва компетентність вихованців закладів інтернатного типу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2009_2/files/ped_02_09_Bondarenko.pdf
2. Компетентність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Компетентність>
3. Кривачук Л.Ф. Зарубіжний досвід реалізації політики щодо дітей: пріоритетні напрямки провадження [Електронний ресурс]// Теоретичні та прикладні питання державотворення [Електронне наукове видання]: збірник наукових праць. – Вип. 8.– 2011. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2011_8/zmist/R_2/09Krivachuk.pdf
4. Крижанівська О.П., Степаненко Г. В. Життєва некомпетентність вихованців інтернатних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/ped/2011_2/103-109.pdf
5. Кузьміна О.В. Специфіка формування життєвої компетентності вихованців інтернатних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/ped/2011_2/103-109.pdf
6. Організація вільного часу школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://softacademy.inpu.edu.ua/Programs/Organizacia_vilnogo_chasu/index.html
7. Парфанович І.І. Превентивна педагогіка/ І.І. Парфанович. - Тернопіль: ТНПУ, 2006. — [Електронний проект навчального курсу] — Режим доступу: <http://www.tnpu.edu.ua/kurs/80/>
8. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=2342-15>
9. Свірчук Т. Поняття компетентності та компетенції у працях сучасних педагогів та лінгводидактів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf/2008_16/articles/article26.pdf
10. Соціалізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціалізація>
11. Українське національне інформаційне агенство 30.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=945592>
12. Соціальні технології [Електронний ресурс]: конспект лекцій. – Режим доступу: <http://readbookz.com/books/193.html>